

Mimoprávní vlivy na rozhodování soudů perspektivou psychologie*

Extra-legal Influences on Judging through the Lens of Psychology

Petr Palíšek**

Abstrakt

Empirický výzkum soudního rozhodování čelí řadě překážek, a to zejména v tuzemském prostředí. Je proto vynikajícím krokem vpřed, vznikne-li publikace jako *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu*. Ocenění si zaslouží nejen svým záměrem, ale i provedením. Příští výzkumy by však mohly více zaujmout psychologickou perspektivu, například uvažováním o heuristikách, kognitivním uzavření nebo kognitivních stylech. Realizace takového výzkumného záměru je však možná jen v případě, že se soudkyně rozhodnou na studiích participovat. Cílem článku je tedy také apelovat na respondenty z řad soudců a představit psychologický výzkum jejich rozhodování jako disciplínu založenou na respektu k participantům a rovné spolupráci.

Klíčová slova

Soudci; soudy; mimoprávní vlivy na rozhodování soudů; psychologie soudního rozhodování; psychologie a právo; kognitivní uzavření; kognitivní heuristiky; soudcovská intuice; kooperativní výzkum; empirický výzkum práva.

Abstract

Empirical research on judicial decision-making faces many obstacles, especially in the Czech Republic. Therefore, publication of *Extralegal Influences on the Decision-Making of the Czech Constitutional Court* is an important step forward. The publication deserves credit for both its aim and its execution. However, future research should focus on a psychological perspective, e.g., by examining heuristics, cognitive closure, and cognitive styles. Such an endeavor is only possible if judges choose to participate. Thus, this paper also aims to introduce psychological research in judicial decision-making as a discipline that needs to be respectful towards participants and needs to develop a cooperative relationship with them.

Keywords

Judges; Courts; Extra-legal Influences on Judicial Decision-making; Psychology of Judicial Decision-making; Psychology and Law; Cognitive Closure; Cognitive Heuristics; Cooperative Research; Empirical Legal Studies.

* Za cenné připomínky děkuji Dr. Hynku Cíglrovi.

** Mgr. et Mgr. Petr Palíšek, doktorand, Katedra psychologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Brno / Ph.D. student, Department of Psychology, Faculty of Social Studies, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: petr.palisek@fss.muni.cz / ORCID: 0000-0002-8014-7648

Úvod

Studium mimoprávních vlivů na rozhodování soudů představuje nezbytnou součást právní vědy. Má-li zákonodárce racionálně koncipovat soudní soustavu nebo procesní normy, potřebuje chápat, jaké faktory při rozhodování hrají roli. Daná oblast však krom toho představuje také zajímavou intelektuální výzvu. Jakými metodami můžeme tyto vlivy poznávat? Na rozdíl od studia jiných společenských jevů jsme omezeni jen na poměrně úzkou paletu nástrojů – volně dostupná data jsou skoupá, provádění experimentálních soudních řízení s kontrolní skupinou naráží na zjevné etické a právní limity a práce soudkyně je také příliš komplexní na to, aby mohla být snadno zredukována na jednu mentální operaci nebo proces. Ke zjištění, jež výzkumníci tohoto oboru dokázali v průběhu let shromáždit, proto přistupuji s úctou, maje na paměti, že jakýkoliv smysluplný pokrok zde obvykle stojí na kreativním použití onoho omezeného repertoáru dostupných metod (příkladem může být *Segal-Cover Score*, jenž ideologii nominantů na soudce Nejvyššího soudu USA odhaduje pomocí ohlasů v hlavních médiích, viz s. 41).

Každá systematická snaha čelit této intelektuální výzvě je mimořádně přínosná. Tím spíše, vyskytne-li se v prostředí, které je na takové pokusy prozatím chudé. Monografie *Mimoprávní vlivy na rozhodování českého Ústavního soudu* je užitečná z obou zmíněných důvodů, protože jsem rád, že vznikla, a poctěn, že jsem byl pozván k publikaci svého pohledu na otázky v ní řešené.

Můj příspěvek má tři části. V první se věnuji především prezentovaným empirickým zjištěním a jejich návaznosti na navrhovaný teoretický model. Ve druhé se k publikaci vyjadřuji perspektivou psychologie soudního rozhodování a pokouším se nabídnout a popsat některé psychologické konstrukty relevantní k cíli monografie. Závěrem pak apeluji na soudce a soudkyně, aby se dále účastnili podobných výzkumů, protože bez jejich ochoty žádný užitečný počín nikdy nevznikne.

1 Empirická zjištění knihy

Hlavním teoretickým výstupem publikace je rozšíření Dyevreho unifikovaného modelu soudního rozhodování¹ o temporální složku. Jednotlivé mimoprávní vlivy se dle modelu Smekala a ostatních uplatní odlišně v různých fázích řízení. Rozšíření spočívá také v integraci přístupů, jež Dyevre nezohledňuje. Autoři nejprve kriticky zasazují dosavadní tuzemské poznatky do jednotlivých úrovní Dyevreho modelu (kapitola 2), následně pak fáze řízení spojují se strategickým či postojovým modelem soudního rozhodování.

Orientaci autorů na formulaci ucelené teorie soudního rozhodování považuji za mimořádně přínosnou. Výsledkem díky tomu není jen kolekce empirických zjištění, ale (meta)model, který si v souladu s dobrou vědeckou praxí klade za cíl vystavovat se nebezpečí falsifikace.

¹ DYEVRE, A. Unifying the field of comparative judicial politics: towards a general theory of judicial behaviour. *European Political Science Review*. 2010, roč. 2, č. 2, s. 297–327. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1755773910000044>

Momentálně je nicméně poměrně obecný, až jeho následná zpřesnění povedou k možnosti generovat konkrétní testovatelné hypotézy. Tvrdí především existenci vztahů mezi proměnnými (např. veřejným míněním) a fázemi soudního řízení (např. hlasováním), aniž by se explicitně vyjadřoval k podobě konkrétních kauzálních mechanismů. Bližší informace se sice objevují v textu publikace (zejména pak v kapitole 10), není ale vždy zcela zřejmé, které výroky jsou součástí navrhované teorie. Jinými slovy – obtížně se mně při čtení nalézala tvrzení, jejichž falsifikace by mohla vést k co nejpřísnějšímu empirickému testu proponovaného modelu v popperovském smyslu.² Potenciálně zajímavé hypotézy navazující na diskutovaný text by se mohly týkat také síly jednotlivých vlivů či vztahu mezi obtížností případu a efektem mimoprávních faktorů (čím obtížnější případ, tím vlivnější je např. kolegialita nebo ideologie, a tím variabilnější rozhodnutí vznikají, viz také s. 137). Předpokládám ovšem, že na rozpracování jednotlivých částí dojde v navazujících studiích, a nabízený model je tak nyní spíše meta-teoretickým počinem, který má usměrňovat přemýšlení o soudním rozhodování kategorizací rozličných přístupů. I to je samo o sobě ambiciózním a nezbytným výstupem, na který půjde dobře navázat formulací konkrétního testovatelného modelu. Autoři svůj model aplikují na specifický kontext českého Ústavního soudu, což je dalším výjimečným aspektem diskutované publikace. Empirická literatura v oblasti mimoprávních vlivů na rozhodování soudů je pohříchu soustředěna předně do angloamerického prostředí. Tuzemský výzkumník vstupující do dané oblasti tak rychle zažívá frustraci – vycházet může z mnoha zdrojů, jen málo z nich je však aplikovatelných na zdejší specifika. Druhá kapitola nabízí užitečný úvod, přičemž obzvláště sekce 2.3 přináší trefné úvahy týkající se přenositelnosti angloamerických zjištění na tuzemské podmínky. Snaha autorů materializovaná diskutovanou knihou je proto vynikajícím krokem k nápravě frustrace, již popisují výše.

Mimořádný je také vytvořený datový soubor, který mimo jiné zahrnuje deset hodinových rozhovorů s ústavními soudci, které jsou interpretovány v kapitole 10. Velmi oceňuji etickou stránku výzkumu, jakož i celkový přístup autorů k jejich respondentům – zajišťují jim striktní anonymitu a explicitně uvádějí, že nebylo cílem soudce *nachytávat* (např. s. 23 nebo 159). Myslím, že právě takto otevřený a kooperativní přístup je nutné pěstovat jako etalon. Při vyhodnocování rozhovorů mně nicméně scházely informace o použité metodologii nad rámec údajů uvedených na straně 181 (jak byla např. ověřována reliabilita vytvořených kategorií?). Během čtení úryvků rozhovorů a jejich interpretací mně také chyběla bližší reflexe možné sociální žádoucnosti při odpovídání. I tak ovšem autoři přinášejí unikátní poznatky. Nadšen jsem i v případě druhé části datového souboru – tedy kolekce necelých 73 000 rozhodnutí Ústavního soudu. Považoval bych za skvělé, kdyby výzkumníci tato data zveřejnili v souladu se zásadami *Open Science*, a facilitovali tak vznik dalších tuzemských výzkumů.

Sít'ové modely hlasovacích koalic na Ústavním soudě z podkapitoly 7.4 jsou ukázkou moderního přístupu autorů ke studiu rozhodování soudců. Doufám, že v blízké době naváží podrobnějším zpracováním, protože se jedná o poměrně novou metodu, která v našem prostředí a oboru není zdaleka dostatečně využívána (výjimkou je např. publikace

² Viz např. shrnutí v BEM, S., JONG, H. L. de. *Theoretical Issues in Psychology: An Introduction*. London: Sage Publications Ltd, s. 88–89.

Harašty a kol.³). Obecně bych však uvítal více informací, např. použitý estimátor, indexy centrality nebo vysvětlení toho, co představují spojnice mezi uzly – zda jde např. o parciální vztahy, nebo jen o počet shodných hlasování. Pohled na shluky uzlů ve vizualizaci nabízí rychlé a intuitivní nahlédnutí do zkoumaných dat, představuje však pouze prvotní přiblížení se k odhadnutému modelu.

2 Psychologie v rozhodování soudů

Jako výzkumníkovi vycházejícímu především z psychologických pozic mně v knize nicméně schází duševzpytecká perspektiva, nejvýrazněji v podkapitole 7.2 zaměřené na *osobnost* soudce. Jde o zavedený psychologický pojem, díky čemuž by jistě bylo možné zmíněnou kapitolu prohloubit a příslušný prvek navrhovaného modelu rozplést. Namísto toho autoři s pojmem nakládají spíše volně, nep psychologicky, pojmajíce *osobnost* především jako výslednici životních zkušeností a osobních hodnot, čímž se model v příslušné části připravuje o konkrétnost a testovatelnost.

Krom obecných teorií osobnosti nebo individuálních rozdílů jsou přitom v literatuře k dispozici i konkrétní aplikace na soudcovskou populaci nebo právní kontext (byť většinou s limity spojenými se zahraničním původem). Z našeho prostředí nemohu neskromně nepoukázat na vlastní diplomovou práci⁴, v níž se zejména pokouším o přenesení poznatků o fenoménu tzv. kognitivního uzavření na české soudce. Ve stručnosti jde o motivaci k nalezení jakékoliv finální odpovědi na otázku či problém, sestávající například ze schopnosti tolerovat ambivalenci.⁵ Kognitivní uzavření má dvojí podobu. Může se manifestovat jako dispozice (lidé se stabilně, napříč situacemi liší v tom, jak silně jsou motivováni k nalezení odpovědi) či jako stav (v některých situacích jsme ke kognitivnímu uzavření taženi více než v jiných, např. při spěchu). Motivaci však nelze zaměňovat se *schopností* k finální odpovědi dojít, která překvapivě představuje jen slabě související konstrukt. Nesprávné je také usoudit, že lidé obecně motivovanější ke kognitivnímu uzavření dosahují horších výsledků v inteligenčních testech – vztah mezi nimi je též velmi slabý. Ve spojení se specifiky souzení je možné vyjít z teorie kognitivního uzavření a testovat z ní plynoucí hypotézy, což poté lze provázat s obecnými zjištěními. Kupříkladu lze uvažovat, zda vyšší motivace k nalezení odpovědi (za současně dobrého hodnocení pracovního výkonu) souvisí s rychlejším tempem vyřizování věcí, možná kvůli rozvinutější dovednosti identifikovat podstatné fasety řešeného případu bez ulpívání na méně významných otázkách. Nebo lze naopak přemýšlet, zda pracovní prostředí navyšující stavovou potřebu kognitivního uzavření (tedy např. situace přetíženého soudu prvního stupně) nevede k vyšší chybovosti.

³ HARAŠTA, J., SMEJKALOVÁ, T., NOVOTNÁ, T., ŠAVELKA, J., POLČÁK, R., KASL, F., LOUTOCKÝ, P., MÍŠEK, J. *Citační analýza judikatury*. Praha: Wolters Kluwer, 2021.

⁴ Pro finální výsledky odkazuji k připravované publikaci. Předběžně viz PALÍŠEK, P. *Dispositional Epistemics of Czech Judges*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2021. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/vtbbi/>

⁵ ROETS, A., W. KRUGLANSKI, A., KOSSOWSKA, M., PIERRO, A., HONG, Y. The Motivated Gatekeeper of Our Minds: New Directions in Need for Closure Theory and Research. *Advances in Experimental Social Psychology*. 2015. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/bs.aesp.2015.01.001>

Nabízí se propojení s tématy, které autoři v práci přímo diskutují, jako je otázka časového tlaku, jenž v některých případech může vést k deferenci na soudce zpravodaje (s. 136) nebo obecně k volbě jednoduššího řešení (s. 47). Autoři nedostatek času diskutují především z ekonomické perspektivy (čas jako zdroj), byť by na něj šlo nahlédnout právě psychologickou perspektivou kognitivního uzavření (vnímání času jako motiv). Mimořádně zajímavá by pro mne byla rovněž přímá reflexe v rámci rozhovorů se soudci (Ovlivňuje nějak percepce časového tlaku jejich rozhodování? Kdy usoudí, že mají dost informací, aby mohli věc definitivně rozhodnout?).

Z dalších relevantních psychologických zjištění mohu zmínit například konstrukty spojené s preferovaným stylem myšlení, jako je např. potřeba poznávání⁶ nebo kognitivní styl. Řečené lze měřit sebesupozovacími nebo výkonovými metodami a v obou jmenovaných případech je namísto opatrnost daná nepřesvědčivou validitou některých tradičních konstruktů (zcela aktuálně viz preprint Davida Lacka a kol.⁷), stále však jde o zajímavé myšlenky s potenciálem obohatit přemýšlení o mimoprávních vlivech, které se objevují i v zahraniční literatuře.⁸

Opustíme-li pole individuálních rozdílů v kognici a motivaci, můžeme o soudním rozhodování přemýšlet i obecnější optikou kognitivní psychologie. V právní filosofii například probíhá dlouhotrvající debata o roli intuice v soudním rozhodování. Psychologie nyní nedisponuje nástrojem, jímž bychom soudcovské intuice mohli přímo měřit. To může být způsobené též tím, že pojem *intuice* ve smyslu nereflektovaného myšlení využívajícího jiný kognitivní systém než myšlení analytické či reflektované ve skutečnosti i přes jazykovou shodu obsahově neodpovídá pojmu *soudcovských intuicí*. Může jít o zcela jiné jevy, například právě onen moment dosažení kognitivního uzavření nebo jen *pocit*, že nalezené řešení je to správné (tzv. *feeling of rightness*)⁹. Pro dichotomii mezi analýzou a intuicí by v takovém případě již nezbylo místo.¹⁰ Opět by však byla zajímavá reflexe samotných soudců (Hlási se k intuitivnímu rozhodování, např. v klasickém vyjádření Josepha Hutchesona¹¹?).

⁶ *Need for Cognition* či dispoziční tendence vyhledávat aktivity vyžadující přemýšlení. Zajímavý poznatek z právního prostředí přinesli Shestovská a Horowitz, kteří u porotců s vyšší potřebou poznávání pozorovali aktivnější účast v diskuzích, ale méně validních nebo logických argumentů.

SHESTOVSKÁ, D., HOROWITZ, L. M. How the need for cognition scale predicts behavior in mock jury deliberations. *Law and Human Behavior*. 2004, roč. 28, č. 3, s. 305–337. DOI: <http://doi.org/10.1023/b:lahu.0000029141.46850.fb>

⁷ LACKO, D., PROŠEK, T., ČENĚK, J., HELÍSKOVÁ, M., UGWITZ, P., SVOBODA, V., POČAJI, P., VAIS, M., HALÍŘOVÁ, H., JURÍK, V., ŠAŠINKA, Č. A Preregistered Validation Study of Methods Measuring Analytic and Holistic Cognitive Styles: What do We Actually Measure and How Well? *PsyArXiv preprints*. 2021, 93 s. DOI: <https://dx.doi.org/10.31234/osf.io/p6hr7>

⁸ Např. MITCHELL, G., TETLOCK, P. E. Cognitive Style and Judging. In: KLEIN, D., MITCHELL, G. (eds.). *The Psychology of Judicial Decision-Making*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 279–284. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195367584.003.0017>

⁹ Viz THOMPSONOVÁ, V. A. Dual-process theories: A metacognitive perspective. In: EVANS, J., FRANKISH, K. (eds.). *In Two Minds: Dual Processes and Beyond*. New York: Oxford University Press, 2009. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199230167.003.0008>

¹⁰ Tradiční dělení, se kterým pro zjednodušení operují, je navíc v současnosti podrobováno kritice pro svou vágnost a nepodloženost. Pro alternativy viz např. model Gordona Pennycooka a ostatních. PENNYCOOK, G., FUGELSANG, J. A., KOEHLER, D. J. What makes us think? A three-stage dual-process model of analytic engagement. *Cognitive Psychology*. 2015. DOI: <http://doi.org/10.1016/j.cogpsych.2015.05.001>

¹¹ HUTCHESON, J. C. Judgment Intuitive: The Function of the Hunch in Judicial Decision. *Cornell Law Review*. 1929, roč. 14, č. 3. Dostupné z: <https://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol14/iss3/2/>

Nejhlasitěji psychologie směrem ke studiu rozhodování soudců promlouvá řečí kognitivních zkreslení a heuristik. Jde až o notoricky známou problematiku – Daniel Kahneman s Amosem Tverským v 70. a 80. letech identifikovali několik typických situací, v nichž se rozhodujeme iracionálně.¹² Dáme se prý například zmást ukotvením nebo nejsnáze dostupnou informací vylovenou z paměti.¹³ Popsaná zjištění v mnoha oborech otevřela stavidla pro myriády studií zabývajících se heuristikami; ani zkoumání soudního rozhodování nebylo výjimkou. Zejména autoři Guthrie, Rachlinski a Wistrich¹⁴ realizovali řadu výzkumů, v nichž prověřují schopnost amerických soudců vyhnout se pastem nastraženým problémy, které podněcují heuristiky.¹⁵

Nekritické přenášení kahnemanovských heuristik do soudního prostředí nicméně vnímám jako nešťastné. Práce soudce zahrnuje komplexní kognitivní činnosti, které lze jen těžko redukovat na obvyklé heuristické procesy odhalené v rámci laboratorních studií. Vnější validita zjištění Rachlinského a Wistriche je tak v tomto případě diskutabilní. Jinými slovy – fakt že soudci podléhají tverskyho-kahnemanovským zkreslením při řešení klasických problémů, nemusí vypovídat nic o tom, jak dělají svou práci. Soudní rozhodnutí nejsou produktem jedné mentální operace – jednou odpovědí na otázku – a i kdyby ano, těžko půjde o stejnou operaci, kterou studovali Kahneman s Tverským.

Kritika takového pojetí navíc v průběhu let přinesla silné argumenty.¹⁶ Heuristiky nejsou jen zdrojem kognitivních zkreslení, ale i nezbytným nástrojem pro redukci nespočetně složitého problému na jednodušší, řešitelný. Je logické, že vytrženy ze svého přirozeného prostředí způsobují zkreslení. V kontextu soudního rozhodování, zejména v tzv. *hard cases*, tedy můžeme uvažovat o tom, zda kontextově-specifické heuristiky nejsou rozhodující soudkyni naopak ku prospěchu.¹⁷ Oč moudřejší pak jsme stran vlivů na soudní rozhodování, pokud zjistíme, jak snadno soudci padají do *umělých* heuristických pastí? Z výše nastíněných důvodů se domnívám, že o mnoho ne.

Nerad bych ovšem naznačoval, že je má odpověď jediná možná. I sami Rachlinski s Wistrichem publikovali několik výzkumů zaměřených na efekt tverskyho-kahnemanovských

¹² TVERSKY, A., KAHNEMAN, D. Judgment under Certainty: Heuristics and Biases. *Science*. 1974, s. 1124–1131. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.185.4157.1124>

¹³ Klasické výzkumy uvedené dvojice byly předmětem zkoumání replikačních studií. Např. efekt rámování byl podpořen, avšak s poloviční velikostí účinku. Viz KLEIN, R. A. a kol. Many Labs 2: Investigating Variation in Replicability Across Samples and Settings. *Advances in Methods and Practices in Psychological Science*. 2018. DOI: <https://doi.org/10.1177/2515245918810225>

¹⁴ Namátkou GUTHRIE, C., RACHLINSKI, J. J., WISTRICH, A. Blinking on the Bench: How Judges Decide Cases. *Cornell Law Review*. 2007, č. 93, s. 1–44.

¹⁵ Můj vlastní pilotní výzkum na toto téma bohužel nepřinesl robustní zjištění pro příliš malý vzorek soudců. Viz PALÍŠEK, P. *Kognitivní heuristiky v rozhodování českých soudců*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2018. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/rjhjp/>

¹⁶ Např. GIGERENZER, G., HERTWIG, R., PACHUR, T. (eds.). *Heuristics: The Foundations of Adaptive Behavior*. New York: Oxford University Press, 2011. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199744282.001.0001>

¹⁷ Srov. GIGERENZER, G., ENGEL, Ch. (eds.). *Heuristics and the Law*. Cambridge: MIT Press, 2006. DOI: <https://doi.org/10.7551/mitpress/3488.001.0001>

heuristik na reálná soudní rozhodnutí¹⁸ a bylo by chybou je odmítnout *en bloc*.¹⁹ Vůči největší kontribuci psychologie oboru mimoprávních vlivů na rozhodování soudů jsem nicméně spíše skeptický, a v diskutované knize mně proto příliš neschází.²⁰ I přesto bych si se zájmem přečetl, jak by sami soudci otázku kognitivních zkreslení reflektovali, protože je možné, že s nimi dané téma pro svou popularitu rezonuje.²¹

Psychologie se pak částečně vyskytuje v části týkající se kolejality (kapitola 7), kde se nabízí mimo jiné aplikace poznatků o fungování malých sociálních skupin. Autoři zmiňují W. L. Martinek, která uvažuje, že by sdílená identita členů soudních panelů mohla vést k posílení efektu právních faktorů. Společně se totiž mohou snažit upozadit vlastní preference ve prospěch obrazu své instituce. Mimoprávní vliv by tak poněkud netypicky posílil ten právní. Autorka píše také o efektu postavení soudce ve skupině, docházejíc k hypotéze, že rozdíly ve skupinových rolích zastávaných jednotlivými soudci panel vzdalují od ideálu otevřené deliberace mezi sobě rovnými.²² Myslím, že by si tyto myšlenky zasloužily větší prostor. Případný je však i citovaný článek Pauline T. Kim, jehož zjištění bych nicméně doporučil uvádět ne s ohledem na statistickou významnost, ale velikost účinku (pokud měla autorka obří vzorek, dostane signifikantní výsledek vždycky). Bez řečeného doplnění musí čtenář zdroj dohledávat a sám posoudit, s jak silným efektem se setkává.²³ V podkapitole 7.3 jsem ocenil zajímavou polemiku s výzkumem J. Chmela, v níž souzním s postojem autorů, který opět poukazuje na obtíže spojené s empirickým výzkumem soudního rozhodování založeném na *objektivních* datech. Ani ta nejlepší dostupná data nemusí stačit k tomu, abychom do rozhodování soudních senátů skutečně nahlédli. Velmi mě zaujala také nabízená vysvětlení Chmelových výsledků v kontextu lišících se senátních kultur (s. 134–140).

¹⁸ RACHLINSKI, J. J., WISTRICH, A. J.. Judging the Judiciary by the Numbers: Empirical Research on Judges. *Annual Review of Law and Social Science*, 2017, roč. 13, č. 1, s. 16–18. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-lawsocsci-110615-085032>

¹⁹ Srov. například nedávnou meta-analýzu týkající se heuristiky ukotvení a přizpůsobení, v níž autoři reportují střední průměrný efekt pro experimentální studie zaměřené na numerický úsudek převážně porotců ve fiktivní porotě, *Cohenovo d* = 0,58_{95%} CI [0,44; 0,73]. Viz BYSTRANOWSKI, P., BARTOSZ, J., PRÓCHNICKI, M., SKÓRSKA, P. Anchoring Effect in Legal Decision-Making: A Meta-Analysis. *Law and Human Behavior*. 2021. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/lhb0000438>

²⁰ Objevují se zejména zmínky na s. 43–44 a s. 138–139, přičemž je nicméně třeba upozornit, že *anchoring* nutně není aktivován *první* dostupnou informací, ale spíše *význačným* údajem (efekt zcela nahodilých kotev se v replikačním projektu Many Labs 2 nepodařilo replikovat, viz sub 11), na druhou stranu oceňuji gigerenzerovskou reflexi užitečnosti specifických heuristik aktivovaných ve správném kontextu.

²¹ Srov. nedávnou analýzu Uliho Schimmacka zaměřenou na robustnost zjištění, které Kahneman cituje ve své nejznámější knize – *Thinking Fast and Slow*. SCHIMMACK, U. A Meta-Scientific Perspective on “Thinking: Fast and Slow”. *Replication Index*. 2020. Dostupné z: <https://replicationindex.com/2020/12/30/a-meta-scientific-perspective-on-thinking-fast-and-slow/>

²² MARTINEK, W. L. Judges as Members of Small Groups. In: KLEIN, D., MITCHELL, G. (eds.). *The Psychology of Judicial Decision-Making*. New York: Oxford University Press, 2010, s. 73–84. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195367584.003.0005>

²³ Konkrétně zde oba prezentované modely celkově (tedy nejen co do homogenity/heterogenity složení panelu, ale i po kontrole dalších proměnných) vysvětlují kolem 9 % rozptylu, což je na poměry oboru slušný, ale rozhodně ne velký efekt.

3 Nouze o respondenty z řad soudců

Diskutovaná publikace sumarizuje a integruje řadu poznatků o soudním rozhodování. Na mnoha místech zmiňuje proměnné, jako je veřejné mínění nebo kolegiálnost, čímž čtenářovu pozornost upíná k zásadním otázkám spojeným se soudnictvím. Další linkou implicitně se linoucí stránkami knihy je však téma určitého nedostatku. Tuzemští výzkumníci pokoušející se o studium jevů, o nichž jsou v zahraničí popsány stohy papíru, disponují mnohem užší základnou pro své bádání.

Klíčem k překlenutí tohoto problému je dle mého spojení dvojího. Zaprvé jsou třeba erudovaní odborníci, kteří se odvažují pouštět do neprobádaných vod empirické právní vědy. Ve formě zde diskutované knihy nyní máme doklad toho, že takovými experty zdejší akademie disponuje.

Druhou podmínkou je pak ochota respondentů. Jak uvádím na začátku tohoto příspěvku – zkoumání mimoprávních vlivů na rozhodování soudů je kreativní vědeckou činností, jejíž úspěch lze postavit jen na kvalitních datech, zejména nově vytvořených na základě pomoci spolupracujících respondentů. Rád bych proto na závěr poděkoval všem českým soudcům, kteří se jakéhokoliv výzkumu kdy zúčastnili.

Rozumím však také těm, kteří se k účasti zlákat nedali. Možným motivem nemusí být jen nedostatek času, ale i určitá skepse vůči smyslu participace a vůbec konání celé studie. Psychologie například může být spojována se snahou respondenty nachytávat a obnažovat jejich nedokonalosti, což je dále podpořeno některými nepříliš dobrými zkušenostmi s psychodiagnostikou provázející výběrová řízení na soudce. Není pak divu, že se respondenti raději drží dál, kontaktuje-li je výzkumník, kterého zajímají psychologické aspekty jejich práce.

Situace však není beznadějná a řešení lze nalézt ve zde diskutované publikaci – ve vysvětlování vědy o souzení, v její prezentaci veřejnosti, a především v navázání kooperativního partnerství s respondenty z řad soudců.²⁴ Pomoci může také zaměření na výzkumné otázky, které jsou přínosné, ale nikoliv ohrožující. Namísto heuristik aplikovaných při vyměřování výše trestu (v tradici Rachlinského a Wistriche), tak například můžeme zkoumat specifické heuristiky spojené s formulací odůvodnění nebo řízení ústního jednání.

Publikace Smekala a kolegů je, ze všech uvedených důvodů, krokem správným směrem.

²⁴ Srov. NIROVÁ, E. Approaching the bench: accessing elites on the judiciary for qualitative interviews. *International Journal of Social Research Methodology*. 2017. DOI: <http://doi.org/10.1080/13645579.2017.1324669>